

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Τάξη Β΄

Υπεύθυνη εκπαιδευτικός Τσιριγώτη Σταματία - Φιλόλογος

Θέμα: Η πάλη του Διγενή Ακρίτα με τον Χάροντα στα ακριτικά τραγούδια

Α) Περιεχόμενα

- 1) Μια μικρή εισαγωγή με στοιχεία κυρίως για τους Ακρίτες και τα ακριτικά τραγούδια
- 2) Α΄ Μέρος: Ο Διγενής Ακρίτας και το έπος του
- 3) Β΄ Μέρος: Ο Διγενής και ο Χάροντας σύμφωνα με τις παραλλαγές που διδάχτηκαν στην τάξη
- 4) Γ΄ Μέρος : Τα σχήματα λόγου των παραλλαγών
- 5) Επίλογος: κλείνουμε αναφέροντας γνωστούς καλλιτέχνες και ζωγράφους που αναπαρέστησαν την ζωή και τον θάνατο του Διγενή.

Β) Επίσημη Εργασία

Οι Ακρίτες και τ' ακριτικά τραγούδια

Ένα από τα σημαντικότερα αμυντικά συστήματα του Βυζαντίου κατά τον 7^ο και 10^ο αιώνα μ. Χ. ήταν οι Ακρίτες, οι οποίοι φύλαγαν τις <<άκρες>>, δηλαδή τα σύνορα του κράτους και για αυτό ονομάστηκαν έτσι. Η ζωή τους ήταν κατεξοχήν πολεμική και επικίνδυνη, ιδιαίτερα στις παραμεθόριες μικρασιατικές περιοχές του Πόντου και της Καππαδοκίας. Αυτό συντέλεσε στην ανάπτυξη ηρωικού πνεύματος, στο οποίο οφείλεται και η ανάπτυξη κυρίως ηρωικής ποίησης, της λεγόμενης <<ακριτικής>>. Συνέχεια αυτής της ποίησης είναι τα σημερινά δημοτικά τραγούδια. Υπάρχει ακόμη το σωζόμενο σε χειρόγραφο το <<Έπος του Διγενή Ακρίτα>>, όπου ήρωας είναι ο περίφημος Βασίλειος Διγενής Ακρίτας.

Ο Διγενής

Ο Διγενής Ακρίτας παρουσιάζεται στην ακριτική ποίηση μεγαλόσωμος, γεροδεμένος και κάποιες φορές σαν πιτάνας. Επίσης κάποιες φορές μπορούσε να υπερπηδάει βουνά, να ξεριζώνει δέντρα και να φτάνει στο τρέξιμο άγρια ζώα όπως το ελάφι. Παρόλα αυτά ο Διγενής Ακρίτας σε κάποιες παραλλαγές παρουσιάζει και φυσικά ανθρώπινα χαρακτηριστικά, δηλαδή υποκύπτει στο θάνατο. Όπως προαναφέρθηκε εκτός από τα τραγούδια μας έχει σωθεί και ένα ολόκληρο έπος το οποίο αφορά την ζωή και τον θάνατο του Διγενή, και υπολογίζεται πως είναι η αρχή της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.

Ο Διγενής και ο Χάρος

Ένα από τα πιο αξιοσημείωτα σημεία του έπους και των ακριτικών τραγουδιών είναι ο θάνατος του Διγενή, όπου βλέπουμε τα στοιχεία του χαρακτήρα του. Επίσης χρησιμοποιούνται ποικίλα σχήματα λόγου. Στην τάξη εξετάσαμε 3 παραλλαγές με θέμα το θάνατο του Διγενή. Και στις 3 παραλλαγές ο ήρωας παρουσιάζεται γενναίος ως την τελευταία στιγμή, εφόσον στην Α' παραλλαγή ενώ πεθαίνει, θέλει ακόμα να πράξει έναν άθλο, ενώ στην Β' και την Γ' τον βλέπουμε να παλεύει με τον Χάρο. Την γενναιότητά του την βλέπουμε επίσης στην Γ' παραλλαγή, όταν θυμούμενος τα κατορθώματά του, διηγείται στους φίλους του ότι ταξίδευε μόνος σε περιοχές που ακόμα και στρατός φοβόταν να πάει. Η ανδρεία του είναι τόσο μεγάλη που ακόμα και ο ίδιος ο Χάρος στην Β' παραλλαγή του στήνει ενέδρα για να τον σκοτώσει. Βέβαια στην Γ' ο θάνατος του Διγενή παρουσιάζεται διαφορετικά, καθώς εδώ ο Χάρος παλεύει με τον ήρωα σώμα με σώμα. Στην πάλη τους παρουσιάζεται και η πολεμική ικανότητα του Διγενή, καθώς τραυματίζει τον ίδιο τον Χάρο. Ωστόσο δεν καταφέρνει να γλιτώσει την Μοίρα του θανάτου. Η μάχη εκτυλίσσεται σε ένα φανταστικό μέρος (**μαρμαρένια αλώνια**), κάτι που δείχνει την σκληρότητα της πάλης, ακόμα και για έναν τόσο μεγάλο ηρώα, δείχνοντάς μας το ποσό αναπόφευκτος είναι ο θάνατος. Έτσι το αποτέλεσμα της μάχης ήταν αρνητικό αφού ο Διγενής τραυματίζεται θανάσιμα. Στην Γ' παραλλαγή επίσης κατά την διάρκεια του θανάτου του, είναι μαζεμένοι γύρω του οι φίλοι και η γυναίκα του κι αυτό αποτελεί μια τραγική εικόνα, αφού ο Διγενής πεθαίνει νέος παρ' όλες τις υπερφυσικές του ιδιότητες.

Και στις 3 παραλλαγές που μελετήσαμε, όταν ο Διγενής ψυχομάχει, η γη τρέμει και τα άψυχα αντικείμενα αντιδρούν, αφού δεν μπορούν να πιστέψουν ότι ένας τέτοιος ήρωας δεν μπορεί να αποφύγει την μοίρα του θανάτου. Αυτό το γεγονός μας παρουσιάζει την θνητή του πλευρά, αφού όλοι οι άνθρωποι κάποια στιγμή πεθαίνουν. Το αποκορύφωμα του θανάτου στην α' παραλλαγή είναι η τελευταία του επιθυμία, αλλά και η δύναμη που εξακολουθεί να υπάρχει μέσα του ως το τέλος και που ανεξάρτητα από την σωματική του κατάσταση, φανερώνει το ακμαίο του πνεύμα και μας δείχνει ότι ο Διγενής αντιπροσωπεύει έναν άνθρωπο που πεθαίνει νέος από βαριά αρρώστια, και όχι σε κάποια μάχη, και επομένως δεν νιώθει έτοιμος να αποβιώσει. Η τελευταία του επιθυμία (Θέλει να βρέξει χιόνι, χρυσάφι και χαλάζι) δείχνει την γενναιοδωρία, αλλά και την επιθυμία του να μείνουν αθάνατα τα κατορθώματά του.

Σχήματα λόγου

Τα κυριότερα σχήματα λόγου που βλέπουμε και στις τρεις παραλλαγές είναι κυρίως οι υπερβολές (**Να 'πιανα τα κερκέλια να δώσω σείσμα τ'ουρανού, να βγάλει μαύρα νέφη [στ. 5-6 α' παραλλαγή], βουνού κορφές επήδα, στο βίτσιμα έπιανε πουλιά στο γλάκιο και στο πήδημα τα ελάφια και τα αγρίμια [β' παραλλαγή στ. 7-10]**) Αυτές προβάλλουν την υπερβολική δύναμη που έχει ο Διγενής και στο σώμα αλλά και στο πνεύμα. Άλλα σχήματα λόγου εκτός από την υπερβολή είναι η επαναφορά καθώς το νόημα του πρώτου ημιστιχίου συμπληρώνεται στο δεύτερο (**Νυχτιές χωρίς αστροφεγγιά, νυχτιές χωρίς φεγγάρι..., φίλοι καλωσορίσατε, φίλοι και αγαπημένοι.**) και χρησιμοποιείται για να τονίσει μια συγκεκριμένη κατάσταση, όπως στο προηγούμενο παράδειγμα τις σκοτεινές νύχτες και έμμεσα πόσο άφοβος είναι ο ήρωας. Κυριαρχεί σημαντικά επίσης η προσωποποίηση των άψυχων αντικειμένων, όπως η γη [**η γη τότε τρομάσει**], η πλάκα [που δειλιάζει να δεχτεί τον ήρωα], ο επάνω κόσμος και κάτω κόσμος που σείονται και φαίνονται να έχουν συναισθήματα για τον θάνατο του ήρωα και έτσι παρουσιάζεται η πολύ μεγάλη φήμη του που μέχρι και τα άψυχα όπως η γη να «απορούν» γιατί και πως ένας τέτοιος ήρωας, μπορεί να χάσει την ζωή του. Ένα ακόμη σχήμα λόγου είναι το ασύνδετο σχήμα (**Της Αραβίνας τα βουνά, της Σύρας τα λαγκάδια που κει σαν δυο δεν περπατούν σαν τρεις δεν κουβεντιάζουν, παρά πενήντα κι εκατό και πάλι φόβον έχουν** [στ. 10-12 γ' παραλλαγή]) το οποίο βοηθάει την αφήγηση, δίνει ροή στο κείμενο και υποστηρίζει την δράση του ήρωα και προετοιμάζει τον αναγνώστη για τα σημαντικότερα γεγονότα στην προκειμένη περίπτωση, την μονομαχία του Διγενή με τον Χάρο. Τέλος, ένα τελευταίο αλλά όχι λιγότερο σημαντικό σχήμα λόγου είναι οι αντιθέσεις πχ. **Εγώ μονάχος πέρασα, πεζός και αρματωμένος, τώρα είδα έναν ξυπόλητο και λαμπροφορεμένο** (στ. 10-13 γ' παραλλαγή). Η πρώτη αντίθεση είναι ανάμεσα στο πεζός-μοναχός και στους προηγούμενους στίχους που ο Διγενής λέει ότι από την ίδια στενή περιοχή περνούσαν 50 και 100 στρατιώτες μαζί φοβισμένοι. Η δεύτερη αντίθεση βρίσκεται ανάμεσα στο ξυπόλητος (δηλ κάποιος που δεν έχει όπλα και φαίνεται ακίνδυνος θυμίζοντας ζητιάνο) και το "λαμπροφορεμένος" δηλαδή ότι είχε παράξενη λάμψη και επιβλητική εμφάνιση παρόλο που είναι άοπλος, κάτι που τονίζει την ακατανίκητη δύναμη του Χάρου.

Ο μύθος του Διγενή και η μορφή του ήρωα στην τέχνη

Ο Διγενής Ακρίτας μυθοποιήθηκε γιατί είχε τεράστια σημασία για τους Βυζαντινούς. Παρουσιάζοταν να πολέμα με σχετική ευκολία τους Σαρακηνούς μια και εκείνη την εποχή είχαν προβλήματα με επιδρομές των Αράβων στα σύνορα της αυτοκρατορίας. Όλη η δύναμη των Ακριτών προσωποποιείται σε αυτόν τον ήρωα γι' αυτό και όταν πεθαίνει απορούν ακόμα και τα άψυχα. Η μάχη του με τον Χάροντα (βέβαια σε κάποιες παραλλαγές η μάχη αντικαθίσταται από μια ενέδρα) δείχνει την επιθυμία κάθε ανθρώπου να υπερνικήσει τον θάνατο, κάτι που δυστυχώς μέχρι και στις μέρες μας είναι αδύνατο.

Ο Διγενής Ακρίτας και τα ακριτικά τραγούδια που είναι αφιερωμένα σ' αυτόν ανακαλύφθηκαν τον 19^ο αιώνα και η μορφή του ήρωα άρχισε να ερμηνεύεται σαν εθνικό σύμβολο. Ο Νικόλαος Πολίτης θεωρούσε τον Διγενή Ακρίτα το σύμβολο της «μακραίωνος και αλήκτου πάλης του ελληνικού προς τον Μουσουλμανικόν κόσμον» Το σύμβολο αυτό πέρασε στην λογοτεχνία της εποχής με πρωιμότερο παράδειγμα τα ποιήματα του Κωστή Παλαμά: Το 1897 στην ποιητική συλλογή "Ίαμβοι και Ανάπαιστοι" στο ποίημα 18 ο Διγενής εμφανίζεται ως ζωντανό σύμβολο της Ελληνικής ψυχής που αγωνίζεται από την αρχαιότητα μέσω του βυζαντίου μέχρι τον νέο Ελληνισμό. Ύστερα ο Γιάννης Ψυχάρης είχε αναγγείλει το 1921 ένα ομώνυμο έργο, που τελικά δεν ολοκληρώθηκε, ενώ υπάρχουν και μαρτυρίες για ένα έπος που σχεδίαζε ο Νίκος Καζαντζάκης, στο οποίο ο Διγενής θα εμφανιζόταν ως μια διαχρονική μορφή από την άλωση της Πόλης ως τη σύγχρονη εποχή πρωταγωνιστώντας σε πολλά σημαντικά γεγονότα. Ένας ακόμα σύγχρονος ζωγράφος που απεικόνισε πολλές στιγμές από την ζωή του Ακρίτα είναι ο Δημήτρης Σκουρτέλης. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η διαχρονική φυσιογνωμία του Βασιλείου Διγενή Ακρίτα ήταν, είναι και θα είναι πηγή έμπνευσης, λυρισμού και πάνω από όλα σύμβολο του ελληνικού πνεύματος.

Αντώνης Μάλλιος

Χρήστος Κρικώνης

Χρήστος Μπούφης

B´ 3

